

ס פ ר

קו ר א ה דו ר ר ת

להרב ר' דוד קונפורטי ז"ל

נדפס ראשונה ויניציאה שנת תק"ו ע"י ר' דוד אשכנזי

ועתה נתעוררתי להדפיסו שנית לחקנו להגידו ולהוסיף בו מפתחות

אני

דוד קאססעל .

הועתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ז

בערלין תר"ו לפ"ק .

כספות ובהוצאת ר' אברהם ן אשר ושוחפו .

This Sefer has been made available by:

5314 13th Avenue
Brooklyn, NY 11219

TEL. (718) 972-0777

FAX. (718) 972-0178

A deluxe bound copy of this sefer is available at:

Biegeleisen Hebrew Book Store

4409 16th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11204

(718) 436-1165

הספר הזה צולמה על ידי אחים גאלדענבערג

וניתן להשיג ממנו טופס מכורך, במחיר סביר, אצל:

בימ"ס ביגלאיזן

4409 16th Avenue

(718) 436-1165

LIBER
KORE HA-DOROT

AUCTORE

R. DAVID CONFORTE.

DENUO EDIDIT,

TEXTUM EMENDAVIT,

INTRODUCTIONEM, NOTAS, INDICES ADJECIT

D. CASSEL.

BEROLINI 1846.

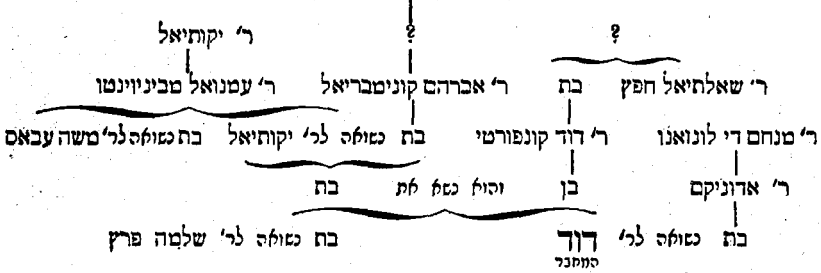
SUMTIBUS A. ASHER ET SOCIJ.

הקדמת המגירה.

טרם נבוא שער אל הספר פנימה ראוי להקדים מעט על תולדות המחבר ועל חבריו ובפרט על ספר זה וסרה שהוא שייך למהדורא ואח שחדשנו .

הנה כל מה שידענו מעניינים האמורים רק ע"פ ספר זה עצמו ידענוהו ועוד מאוזה מקומות בש"ת דרכי נועם ונביאם לקמן בסמוך . שם המחבר ר' דוד קונפורטי שכ"כ בקצת מקומות מספרו (ל' א' . נ' ב') וז"ל אני הכותב דוד ומאחר שמוכיר לאבי אביו בשם ר' דוד קונפורטיא) ראינו ששם משפחתו הוא קונפורטי וככה קרא אותו גם הר"ב שם הגדולים ח"א מערכת ד' אות י"ד . נולד שנת שע"ח או שע"ט) בעיר סאלוניקינ) ממשפחה חכמים וסופרים . אביו — שמו לא נודע לנו — היה תלמיד ר' ישראל אבא ד) (מ"ו ב') וזביו אביו ושמו בשם המחבר היה ג"כ תלמיד חכם ובקי בחכמות ומשורר כמנהג רבו ודרו אחי אביו ר' שאלתיאל חפ"ק) . זקנו של המחבר מצד האם היה ר' יקותיאל עווו בן ר' עמנואל מבינוינטוו) שחבר ס' לזית חן בחכמת הדקדוק ואשת ר' יקותיאל הנ"ל הייתה ממשפחת הקדוש ר' אברהם קונימבריאל שנשרף יחד בארגון עם ר' שמעון אלמושנינו) וניסו בעל אחותו של ר' יקותיאל זה היה ר' משה עכאם חכם גדול ורופא מפורסם בעיר סאנאנויא והיה לו פרס מאת המלך) . חמיו של המחבר היה ר' אדוניקם בן ר' מנחם די לונואנט) ואחותו הייתה נשואה לר' שלמה חפ"ק חכם מעיין ומסופלל שנפטר בקושטנירניה שנת ת"ה בן כ"ה שנים) . ומלבד כל אלו השלימים מוכיר עוד מקרוביו ר' דוד די קזשיריש ור' חיים רומאנויא) . ולרזוספת באור נציג פה לוח יחוסו .

ר' אברהם קונימבריאל הקדוש

מימי נעוריו היה עיונו ומגמתו לעסוק בחזרת ה' ובלמוד החכמות . בהיותו בן י"א שנים או מעט יותר למד חכמת הדקדוק אצל ר' ישראל ואביו זקן מופלג בשנים יב) ולמד בשיבת חברת ת"ח אצל ר' יהודה גיראסי מ' בבא מציעא וכן י"ג שנה מ' בבא קמא אצל

6) וז"ל א' וב' . מ"ט ב' . כ"ב ב' . ב) ע"י מ"ד א' הגדה ב' ואזן ב"מ"ג עלו קב"א . ג) ע"י חזקתו
 פונקטיו כ"כ כ"ח ב' . ל"ב א' . ל"ה ב' ושאר חקמות . ד) מ"ג ב' . ה) מ"ז א' וב' . ו) י"ז ב' . ח' א' .
 ז) ח' ב' . ט) ח' א' הגדה ב' . ט) מ"ד א' . י) מ"ז ב' . יא) מ"ח א' . מ"ה א' . יב) מ"ז ב' .

ר' ברוך אנגל וכדוחו בן י'ו כנה לכר ס' הווהר וחכמת הקבלה אצל ר' יפח המצרי שקבל מהסקולר המפורסם מהר"ח ז'ל וס' מורה נבוכים עם ר' לוי פשריאל דרשן מופלג . אבל רבוהיו המוכהקים היו הרב הגדול ר' מרדכי קלעי חיברו של הר"ב לחם משנה ולחם רב ור' דניאל איסטרזזה והנו הולך ומספר בשכתם בהרכה מקומות מספרו הזה . גם היו דבריו עם רוב גדולי ומנו ועירו כי עיר סלוניקי היתה אז רבתי עם מלאה חכמים כרמון והגדול שבכולם הוא ר' חיים שבתי שראה המחבר עדיין והוא זקן מופלג (מ"ד כ') . כדרך כל חכמי זמנו נשא את עינו אל ארץ הקודשה ודרך שם פגעו פעמים . פעם ראשונה שנת ח"ד ג) כפי הנראה וילך הלוך ונסעו דרך עזה וילמוד שם קצת ימים כחברת ר' משה בן ישראל נגארה משורר מפורסם . מעונה) עבר דרך מצרים וילמוד שם קרוב לשנה אחת בשיבת ר' אברהם סכנדרני ומשם עלה לארץ ישראל ולעיר הקודש . מירושלים שב עוד לעיר מולדתו עכ"פ קודם לשנת ח"ה שבשנה זו היה בסלוניקי) ובשנת ח"ה כ"ה) יעקר דירתו משם עם בני ביתו ויעל לארץ הצבי בעיר הקודש והיה לו שם בית המדרש קלויני) וגם חברת הלמוד עם גדולי החכמים שהיו שם ומהם המקובלים ר' יצחק גאון ור' יעקב צמח ועמיהם ר' ברוך בנימין ור' יהושע ואבי ושאר חכמי הדור . ולא ידענו כמה שנים ישב בירושלים רק זה ידענו שבשנת חל א היה במצרים והיה דיין שם כדמוכח מש"ח דרמי נעם א"ה ס' כ"ד . יתר קורות המחבר נעלמו מאתנו . פעם אחת היה באיזמיר ולא נודע מחי (נ"א א') וכנראה נפטר במצרים .

מלכוד

מפרו שההפסנו כה עור חבר ס' שות הוא מוכירו בך' מקומותו) וכפי הנראה היו על סדר ארבעה טורים וגם הרב שה' הזכירם ולא ידעתי איפיו הספ' .

ספר

זה יאשר בשם קורא הדורות יכונה הולך ומונה כל חכמי ישראל מוכן החימות החלמבד ע"י זמן המחבר בלשון פז ונקי . נחלק לנ' פרקים . מהם ב' הראשונים קצרים מאוד שאינם כחוקים אלא ר' דפים ושאר הספר הוא הפרק הג' . והנה הפרק הזה נחלק עוד לדורות כדרך מחברים אחרים והם י"א והרך ספורו ככל דור ודור הוא שמתחיל מגדולי הדור ההוא ואח"כ הולך וכולל גם חכמים אחרים שהיו אז . ואלו הן הדורות שחשב א"ר ר' הגאול ור"ן ור"ש הנגיד (י' א') . ב' חמשה יצחקים (א' ר'ש' ובני גילו . ג' יוסף הלוי ורמב"ם ובעלי החוספות (י' א') . ד' רמ"בן ור' יונה ורמ"ה ומת"ם מרושנבורק וכז' (י"ט א') . ה' רשב"א והרמ"ה והמרדכי והרא"ש (כ"א כ') . ו' הרשב"א ובעל מגדול עו ורלב"ג ובעל הטורים ור"ן (כ"ד כ') . ז' ריב"ש ורשב"ן ור"י אלכו (כ"ז כ') . ח' ר' קנפנטון מהר"ו ומת"י ובעל המטריק ור"י אברבנל ור"ע מברטנורא ור"א מזרחי ומהר"ל נח ומת"ם מציארוה (כ"ז כ') . ט' ר' קארז והרב מבי"ט ורד"ב' ומהר"ל ומהר"ם ומת"שך ומת"ש'ל והרמ"א וכז' (ל"ה א') . י' האר"י ור"ב יאשכנזי ומת"קש ומת"ם אלשיך ורמ"ג ורמ"ע ובעל הלבושין ובעל סמ"ע (מ" ב') . י"א והוא דור אחרון מומן מת"א ששון והרב לחם משנה וכז' עד ומנו . מ"ג א') . והואה יראה שאין כל הדורות שנות כמניין השנים רק הם על דרך הקרוב ועכ"ו הרבה יש לפקפק ולהקשות על המחבר בעניינו חלקוי הדורות והעמדת כל חכם בדור ודור ואין להאריך כאן .

ועתה נבוא ל"חקור ולדרוש מ"אין לקח לו המחבר כל מה שמספר על ענייני החכמים . הנה למטה כל הספרים הנדפסים ששאב מהם יצין מן התועלה ורוכם ככולם הן הן הספרים אשר באו במפתח השני בסוף הספר . כדורות הראשונים נמשך לרוב אחר מה"ק וס' יוחסין וש"ק ומה שנודמנו לו לעניינו כרכרי המפרשים והפוסקים הראשונים . והנה כפרט הוא מה"ק שמעתי"ק מסנו מקומות ארוכות וכן גם מס' יוחסין . וכבר מדכתי (מ"ו מ' הגה-ה-א') שהוא דראשון כפי"אשר ידענו שאסף כל שמות החכמים הנזכרים

א) חקומת ה ס' תולא י"ג'י מפתח הלאסן וכן בזמות חכמים אחרים כלל יצינו חקומת ונחבוס . ומח"ס מ"ה א' סדרה כ' חזיתי ובלה שבינית בחתכר כנס . ב) כי כל למעוליס שנת מ"ה (מ"ה ג' . מ"ח ד') וכבר נודח בחלמס שנה חת . ג) חולתי הך חסלניקי חזרייה ומשם דרך עזה למעוליס . ד) מ"ה ב' . ה) ח"ט א' . ו) ח"ט א' . ז) י"ג ב' . ח) מ"ה א' . ט) ב"א א' . י) וצי' ש"ת דרכי טופס א"ה כ' כ"ד ומ"ג ז"ל ול"ט חן חיהוה על הוצר ניגל דרכי טופס בין דרכי החמבר .

כתוספות שלנו . ובדורות האחרונים שם פניו בעיני דק ובשקידה רכה אל כל ספרי החשובות שהיו לפני עיניו והולך ומונה כל החכמים הסוכאים שם והיו כוסם כל מחבר ומחבר . ועל זה חלק האחרון מספר היט מומן גרוש החשוב והמעיל שבספרו בעבור שהכירם מן החכמים האלה או ראה אח עצמם או יוצאי חלציהם או ספריהם בכ"י ומה שראה או ששמע נתן לו בספרו יד ושם בשם הגדולים אשר מפייהם שמע הדובר . ואכן זה רק בחכמי ארץ תוגרמה ואיטליא ואפריקא וארצות רומורת אבל מוסקים האחרונים בארצות פולין ואשכנז לא ידע בי אם המפורסמים שבהם ואף גם אותם רק על פי השמועה ולכן טעה הרבה בענייניהם ובענייני ספריהם וכשמתייחס עי' מ' א' הנהה ו' מ'נ' א' הנהה א' נ'א' ב' הנהה ר' ועל ספר הרא"כ עי' י'ד א' הנהה מ'. וככה יש להתפלא שלא ידע מאומה מס' צמח דוד הנוגע לעניין ספרו . **ואבוא** לרסמו כאן כ"י שראה המחבר מהם נדפסו אחר זמנו מהם נאכרו ול"ז יכירם עוד מקומם . מכאן החלטוד לר"ש רזנינד (לא ידעתי אם הוא ברפוס אם לא) (כ' ב' ונ') — כאור עירובין לר' נסים גאון (ו' א') — שירי ר' יהודה הלוי (ט' ב' . א') — העהקת מורה נבוכים לר' חריוי (י"ב א') . — שו"ח רמ"כ (י"ב ב') . — חוספוח על התורה (י"ח א') . — שבלי הלקט וכו מכתוברת ידו של ר' מנחם די לוגוואנו (כ"א א') . — פסקי ר' יהושע שונצינ (כ"ט א' . מ' ב') . — כתיבות ר"א יצחקי (ל"ב א' . מ' ב') . — הסכמות (ל"ב א' . ל"ה א') . — אור יקר לרמ"ק (ל"ו א' . מ"ט א') . — שטח ר"ב אשכנזי על כתובות (מ"א א') . — גמרא של ר"ב אשכנזי עם הגהותיו בגליון (מ"א א') . — פסקי ר"ש קשטיל"ק (מ"א א' . נ' א') . — שו"ח ר' אברהם מונסון (מ"א ב') . — דרשים למהר"חש (מ"ד ב') . — פסקי ר' ישראל בנימין (מ"ט א') . — פסקי ר' יהושע חנרלה (מ"ט ב') . — פסקי ר' זרחיה נוטה (נ"א א') . — ס' שו"ח המחבר . — כ"י ו'ל"א קרא אח שטם (נ' א' . י"ד ב' . מ"א א') . נצרף לזה שהוא ראה ציוני קברי ג' חכמים שהם ר' מאיר עראמה (ל"א א') אלקעור השטעוני (ל"ב א') ורשד"מ (ל"ח א') . ומלכך ל"ל הכ"י והמבטבה שראה עוד קבל הרבה על פי השמועה ונסדר גם אלו השמועות פה לפני הקורא ומשם נדע הרבה ממכיריו וממיועויו: שמע (מ"א ב' . מ"ו א') . — שמע אומרים (ל"ט א' . ו' ב' . מ"א ב') . — שמע מפי זקנים (י' א' . ל"ה ב' . ל"ו א' . ל"ז ב' . מ"א א' . מ"נ א' . מ"ה ב') . — מפי זקנים מגידו אמת (ל"ה ב') . — מפי זקנים מקובלים (מ"א א') . — מטגירי אמת (כ"ו א' . כ"ז א' . ל"ו ב') . — מחכמ אחר (כ"ב א') . — מחכמ אחר מחושבי קושטנרנה (כ"ט א' . ל"ג א') . — מחכמי צפת (ל"ז ב') . — מן חושבי עיר ירושלים (כ"ד א') . — מר' יקיריה קארו (ל"ה ב' . מ"ב ב') . — מר' חייא שלום (ל"ו א') . — מר' שלמה די מדינה (ל"ח א') . — מר' שמואל ויטאל (מ"ב א') . — מר' שבתאי באר (מ"ב ב') . — מר' מרדכי ספיר (מ"ה א') . — מר' מאיר חלפחא (נ' א') . — מר' דוד יונה (נ' ב') . — עוד מספר מה שנשאל הוא מר' שלמה אלגאוי ומה שהשיבו (ט"ז ב') .

והנה אע"פ שחולק לכל החכמים ובעלי מחברים נכודם הראוי ומעלתם גדלה בעיני עכ"ז לא נמנע מלהשיג עליהם ככל חוקף ובכל עזו כאשר דבריהם לא נראו בעיניו ולרוב צדקו דבריו בעניינים אלו מדבריהם . ע"י השנוהיו על ס' יחסין י"ט א' ובי' . כ"א ב' . כ"ד א' . כ"ז א' . על מגדול עז' ב' . על הרב ביה יוסף ר' א' . מ"ו א' . על מהר"ל מ"ן א' . על הרב המכ"ט י"ט ב' . על ר' מנחם עוריה ב' . על ש"ק כ"ו א' . ל' ב' . על הדרכ"ב כ"ב ב' . כ"ג א' . על בעל צידה לדרך י"ט ב' . על ס' כריתות ב' א' . וכוה לא נכתד חתח לשוננו שגם המחבר טעה פעמים לא מעט כאשר קרה לרוב דורשי קדמוניות ובענין זה עיני הרב הגדול חיד"א המיד על מעשה ידי המחבר ומשיג ע"ליו הרבה פעמים כאשר הבאנו בהנהוח . ומה נאמר אם גם נמצאו סחירות אשר א"א ליישבם בדרך הששוט עד שקרוב לוטר שכתב אח ספרו מגלות מגלות ובעניין זה שכח מה שכתב פעם אחרת(א) .

(א) עי' י' ט' סנהה ט' גם דכ"ז על חנוה ב"ג נל"ק כותרים אלו את אלו עי' נ' ב' הנהה ב' .

והנה בפרט ברור הסבוראים והגאונים רבו הכלבולים והשנויים ומה שמביא יחד מס'ק ומחשבת רש"ג הוא בוקה ומבוקה ומבולקה ואין באלו ה' פרקים תועלת וולח מה שמביא מסכוכה התלמוד ומכעל העטור ומכ"י המוכר . כן הצורך לתקור ולדע איה ומתי נתחבר זה הרספר . מקום ג"כ מחבר בעת חברו היה במצרים כנראה מאיזה מקומות) וזה פשוט . ואלו ומן החבונר נאמר שאין כירינו להגידו בצמזום רק על דרך הקירוב . תחלה אין . בו ספק שנכתב אחר שנת תל"ד מאחר שמביא כתוך הספרים הנדפסים איזה שנדפסו בשנה זו כמו שו"ה בני אהרן ובאר עשק וגם ר' יעקב האגוני (מ"ט ב') שמספר מיתחו נפטר בשנה זו . עוד נאמר שכפי הנראה כתב את ספרו לפני שנת חמ"ג . כי הנה בשתי מקומות (ט"ו ב . נ"א א') שמוכר לר' שלמה אלגוי מוכירו בכנוי נר"ו וידענו ממקום אחר(ג) שרש"א הנוכר נפטר בשנה זו . גם מסתבר שכהיות רש"א ממכירו ומסיועו המהכר שלא נמנע מלהגיד לנו פטירתו אם נפטר קודם חברו את הספר הוה . ולולי דמספתינא אמינא שנחבר גם לפני שנת תל"ו כי הנה ר' חסדאי הכהן פרחיה אשר הוא ג"כ מחבירי המהכר ומסך את ידו במחלקתו עם כעל דרכי נועם אינו מוכר בו חיבת ול וללא עת או מקום או ענין פטירתו ואדרכה מדבריו ל"ט ב' מוכח שהיה עוד בין החיים כשכתב המהכר . ועל עת פטירת ר' חסדאי הכהן דועיר כשהג' הבאתיו נ"א א' הגהה א' .

ואחר מוח ר' דוד קונפורטי נשאר ספר זה בכתב יד במצרים ולא נודע ממנו מאומה עד שהעיר ה' את רוח ר' דוד אשכנזי להדפיסו בוניציא עם כ"י אחרים שהובאו ממצרים ובהם שו"ה ר"בו . ולמען יעמוד לזכרון אעתיק פה את שער הספר כפי דפוס הה הוא בראות ממש :

„ספר קורא הדורות מאסף לכל המחנות אחר שנחתם התלמוד שלשלת יוחסין מרכנן סבוראי עד זמן הרב המחבר נ"ע עם ביאור מספיק וראיות נכונות מהש"ס והפוסקים וז"ל באעני המחוקק את המרכוב . שהיה ברור הקודם לזה כאשר תראה בסוף הכתר וקראנו שם הספר קורא הדורות דבר הלמד מעניינו כי הוא קורא ומזכיר שמות רבני הדורות ראשי ישיבות ומנהיגי הדורות כל אחד בזמנו נ"ע . הביאו לכית הדפוס החכם השלם והכולל כשהר"ר דוד אשכנזי איש ירושלים חוב"ב נר"ו . ברפוס הביר המפואר כמ"ר מאיר דא וארא יצ"ו בשלהי אלול דהאי שתא כי נרצה עונה לפ"ק פה ויניציאה י"ע א' .

„Nella Stamparia Vendramina. Con Licenza de Superiori.“

ועד היום לא זכיתי לדעת אם שם קורא הדורות הוא אשר קרא אותו המחבר או רד"א הנ"ל המדפיס (ויותר נראה האחרון) וגם מדוע לא הדפיסו בשם מחברו אם מפני שנעלם ממנו אם מפני סבה אחרת . וכבר ידעו שמחכמי הומן שראו ולא ראג חשבו לרד"א הנ"ל למחבר . יהיה כמו שיהיה הנה רד"א זה לא יצא ידי חובת המדפיס בראוי ומי יתן והיה עם לכבו להגיד לנו מאין לקח ההעתק אם הוא מכתבי יד המחבר עצמו אם אין ובלי ספק שבזמן מעט כזה כמו ע' שנה ידעו עוד במצרים מענייני המחבר . ולכי אומר לי שבעיני הרד"א הנ"ל ערך ספר זה היה גרוע מאוד עד שלא ראה להדפיסו בעיון ובסקידה כמו שראוי להדפיס כל ספר וספר . והנה מאז בינתי בספר זה וארא את פניו והנה זועפים כמו חרולים את פני כולו רבו הטעויות) וההשטמות עד שיש שם מקומות מחוסרי הבנה מכל וכל(ה) ועכ"ז מציאותו יקרה מעט הם שראוהו מעט מהם אשר ידעוהו והכירו את ערכו והיה עם לכבי לחקנו להגיהו ולהדפיסו באופן מועיל למעינים בו ולקוראים את דבריו

(ב) מ"א ב' . ג' א' . (ג) חלק ט"ג דף אלף כ"א . (ד) נח"א י"ב ב' והנ"ל זה ב' . ונמי הלכות סנהד כ"ב וחי"ד בזה הלגזו י"ל קרוב לומר כה"ל ט"ב וחי"ד ב' גוסי הלכות לא כדמס' כי אם שנת ח"ח ח"ף לא לחיד תחת לשון טעור סנהד כדמס' סתופס בדעמי ולכי תלמי שיתברר סנהד ע"י מחסרי יומר ונחי . (ד) כלל תולדא שלף על טעור הספר סתופסו י' מס שתי טעויות סתופסו חתם ז"ל ונזעזע ונחוקס כדנזו ז"ל בדור . (ה) דקן חשל ט"ו א' (הנה"ה י'). ט"ו ב' (הנה"ה א') ז"ה ב' שורה ו' תחתיו וב' ולא גם חזעני נעלוו קצת טעויות כדלפס כהמ"ר את אשר נדענו ל' עד עתה אשכמס וסבלמס כהן ונחי ונח"ה פני כל קורא שיתקן את החקויות אשר כה"ה י' ט"ס קרלו כהמ"ר .

לא ספני שאני ראוי לכך יותר מאחרים ידעתי את סך ערכי וקוצר ידיעתי לא נעלם ממני אך וארז שמתי לנגד עיני כי כונחתי אינה להראות הכמתי ובקיאותי רק להועיל למי שאהבת הכמינו תקועה בלבו ומפריהם הם שעשועיך ואת פעולתי ומעשה ידי יבואו נא ויראו משכילי הכמי הזמן ושפטוהם . (וכך היה דרכי בהגיהי ספר זה . קודם כל דבר לא היתר נמנתי רק להחזיר עטרה הספר ליושנה לסקל דרך הקורא בו משניאורז וטעיות המעתיקים או המדפיסים אבל מרה שהוא נוגע לטעיות העניין שטעה המחבר אין עלי שום חיוב להקטנו כי איש איש על נהגותו ועל עבודתו . ראיתי להרפסו דף על דף (דף 6) כפי אשר נדפס ראשונה כי כאשר אין בו חלוקה מבוארת הראשונים שהביאו ספר זה לא הביאוהו אלא ע"פ דפיס וע"י דרכי זה גם הקוראים ברפוס החדש יכולים לעמוד על ציונים שציינו הראשונים . בכל מקום שהוא טעות מפורסם ואינו אלא אות אחת או שתיים חנתי אותו במקומו ובעצומו ובכל מקום שיש טעות יותר מתיבה אחת אע"פ שהוא נגזר ונכר ומכ"ש שאין נלוו ל"ל כי אם לסברתי לא רציתי לשלוח יד בדרכי הספר ואמרתו בהנהגה מה שעם לבי . חיבור זהם למותר כפי דעתי לא השטמתי אותם מתוך הכחב אלא סגרתו אותם כסימן כזה () וזאתן חיבות שחסרו מן הספר והן נצרכות להכנת העניין הנכסתי אותם בהודך הכתב כסימן כזה [] . זכר לי אלה קורא משכיל . גם בעניין כתיבת שמות אנשים ומקומות ואם קצתם זרה כעניינו שמרתי את דרך המחבר ולא שניתי אלא מרה שהוא טעות הדפוסם כלי ספק ומה שהיה לי להעיר העיוותי בהנהגה . חפשתי בכל הספרים שמביא המחבר לראות אם ננים הציונים אם לא ומה שהיה לתקן חנתי ואולם לדאבון לבי לא היה בידי לראות כל הספרים שהובאו כי רובם יקרים מאוד בארצות האל ואף אם הספר נפוץ נמצא עכ"פ הדפוסים שהיו לפני המחבר אינם נמצאים כמו דפוסים ישנים מספרי הר"ף והמורים וכ"ו מהר"ל וכדומה . והקורא הנכון ישפוט בצדק שלא לדרך אי אפשר מאפשר . — הצנתי בראש כל שטה ושטה ארז מספר השנים המכוון לספורי השטה ההיא כצד ימין כפי מספר הנהגו אצלנו כ"י וכצד שמאל כפי מספר הנוצרים . — בכל מקום שהמחבר מביא לסה"ק או ס' יחסין או ש"ק וכדומה ואינו מצייץ הרף או הפרק אנכי ציינתו בהנהגה וראוי להודיע פה שהיה לפני עיני סה"ק ע"פ ד' אמשת' וס' יחסין וש"ק ע"פ דפוסים קראקא ואנרות רמ"ב ע"פ ד' פראנ וכו' . עוד כחתי להודיע בכל מקום שהובאו דברי המחבר מדרב הגדול חיד"א כשהג' ה"א ובעוד לחכמים כי ח"ב מס' שהג' לא ראיתו אלא לפרקים . גם נמתי ארז עיני אל מעשי הכמי הזמן שחקרו וררשו וכארו הענינים השייכים לדברי המחבר כמו במכתבים העתיים ובחבורים מיוחדים ולמען לא יאריכו ההגהות ותקצר היריעה ל"א כחתי אלה בציוני מקומות וברטוים כאשר ראוי לפני העניין . ובדואי אני ידע שהרבה דברים נדברו בעניינים אלה ואנכי לא ראיתם וגם לוח יסלה הקורא ולא ישא עלי עון אשר חטא על השמטות כאלה ובעבור לשמור המשמרת אשר שמרתי לפני להדפיס דף על דף מכוון אל הדפוס הראשון הוצרתי לקצר מאוד את דברי ולבוא בראשי חיבות ולמען לא ילאה הקורא בהכנת דברי הכתב בסוף הספר ביריעה דקיצונה באור ר"א אלו . — עוד ראיתי מן החועלת לפתוח מפתחות ע"פ שמות האנשים והספרים אשר עליהם בא הדבור והמקומות שנוכרו כס' זה .

במרים אשים קץ למלי הרי עלי להודות למי שעזר אותי הן בחננות הן במפתחות ארבעה הם מטיבי לכת מהם שנים בני עיר מולדתי זה וזה יולד בה . ראשון לכל דבר שבחכמה ומדע הוא החכם המפורא ר' יום טוב ליפמאן צונץ ידיעה בספרי הכמי ובקורות קרמוניו רחב מני ים ומי אנכי שאבא אחריו ואספר את חללרו מודעת זאת ככל הארץ הוא בחסדו ראה בעני דעתי ובכל דבר שהוקשה לי הוא בחכמתו הרחיב לי ולא מעדו קרסולי . גם מאז שמעתי שהוא מרפס ס' חדש ואבוא אליו

(ס) רק נאיה עקומת היה מן הולך בצבנו דמי הכנתו להיעמד אינה מודת ידך זה אל 97 הכתוב והס חצט נמספר .

ואתחנן לו ויאות לתתו לי על יד על יד כפי אשר נדפס והקורא בהנהותי יראה רוב התועלת
שמצאתי בספרו זה: צור געשיכטע אונד ליטעראטור וכפרט בעניין בעלי החוספורה כמעט
בכל הנהגה והנהגה לא הבאתי אלא דבריו דברי חכמה ואמתא).

ישני לו הוא אלופי ומיודעי עמרת ראשי ומאור עיני הרב החסיד הרשן המפואר החכם
הכולל ה"ה ר' יהואל מיכל זקש חד מבי דינא רבא דק"ק בערלין יום יום יצוה עלי
חסדו ומאוצר דספרים אשר לו המציא אלי בכל עת בנדיבות לבו לכל מה שהוצרכתי
בתקוני ובהנהגתי ואוצרו דמטוב חכמתו ובינתו הלג הוא פרווח לכל עצמו נאמנה
פעולתו אמת ירכו כמותו בניינו עוד ישרש יעקב יציק ופרח ישראל.

אחריו החזיק בידי ריע נאמן ירא אלהים וסור מרע ה"ה ר' יוסף צעדנער בטוב לבו
עורני במלאכת המפתחות בפרט במפתח השני והשלישי כמעט כולו מעשה ידיו
ואנכי לא באתי אחריו אלא למלא את דבריו.

והאחרון חביב דהוא אחי ורעי משנים קדמוניות החכם ר' משה שטיינשניידער שמהו
שב לגור פה בערלין שכל את ידיו לעורני בכל עניין ובקצת מקומות הבארטי
בהנהגות בשמו את דבריו היקרים.

והנהגה כל קורא וכל רואה ס' זה יחזיק טובה מרובה להנבירים המשכילים בעלי הוצאה
שלבשו יאותו בגדי תפארת ביופי הדפוס והדור הנייר כי לחכמים חמלה על
החכמה והם מוציאים לה חנינה כחנינת אנשי הקרבנות). יהי נועם ה'
עליהם ועל כל מעשה ידיהם.

כתבתי פה בערלין יום ג' ד' אלול שנת תר"ה לפ"ק.

דוד קאססעל .

(א) האמת יורה דרכו . כאשר כתבתי ח"ט כ"ג ב' הנהגה ד' לא דליתי ח"ט הוא בבספרו זה דף תכ"ג ובכתבתי כ"ו
ס' הנהגה י"א לא דליתי ח"ט הוא ד' תכ"א ח"ט א"ל כתבם בעצמו ש"כ כנר בבספרו על שומת היהודים וזנבי לא
יעמי . (ב) ע"י הקדשה לס' לחונת ודעות .